

บทที่ ๖

บทสรุป

พิธีกรรมกินเจเป็นพิธีกรรมที่สำคัญของตะกั่วป่าและจัดเป็นประเพณีสืบเนื่องกันมายาวนานนับร้อยปี เนื่องจากพิธีกรรมกินเจเป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นโดยอาศัยเงื่อนไขทางสังคมและบุคคลกล่าวคือ

1. เมืองตะกั่วป่าซึ่งมีสภาพเป็นรัฐชายขอบอยู่ห่างจากอำนาจรัฐส่วนกลางทำให้ชาวจีนกลุ่มนี้อยู่ห่างไกลจากอำนาจรัฐส่วนกลางไปด้วย ในขณะที่อำนาจท้องถิ่นคือเจ้าเมืองก็ไม่ได้เข้ามาจัดตั้งแรงงานชาวจีนที่มีจำนวนมากแต่อย่างใด ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากการจัดตั้งแรงงานชาวจีนนั้นอยู่นอกเหนือผลประโยชน์และที่สำคัญกลุ่มอำนาจท้องถิ่นเองก็ได้มีกำลังพอที่จะทำเช่นนั้น ชาวจีนอพยพจึงอยู่ภายใต้การจัดตั้งของสมาคมลับซึ่งเกี่ยวพันและยากจะแยกออกจากสมาคมแซ่ตระกูลหรือสมาคมภาษา โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคใต้ที่อยู่ห่างไกลและเต็มไปด้วยการแย่งชิงผลประโยชน์

สมาคมลับจัดตั้งแรงงานอพยพโดยเข้าไปผูกพันกับโครงสร้างของสังคมจีนสร้างชุมชนในจินตนาการขึ้น ผูกพันชาวจีนอพยพเข้าเป็นส่วนหนึ่งของแผ่นดินจีนที่มีจักรพรรดิแห่งราชวงศ์หมิงเป็นจุดศูนย์กลาง

2. ในระหว่างชาวจีนอพยพไม่ใช่ชุมชนที่มีเอกภาพ แต่แตกแยกขัดแย้งกันรุนแรงในระหว่างสมาคมลับแต่ละสมาคม ในขณะที่ภายในกลุ่มสมาคมก็มีการช่วยเหลือกันและรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มสมาชิกไว้ พร้อมกันนั้นสมาคมลับก็ทำหน้าที่ควบคุมสมาชิกเพื่อผลประโยชน์ของนายเหมืองซึ่งเป็นผู้อุปถัมภ์หรือบงการนั้นก็ป็นหัวหน้าสมาคมลับ

3. ชาวจีนอพยพที่เข้ามาเป็นกุลีเหมืองในภาคใต้ต้องเผชิญกับความยากลำบากจากการทำงานหนักและโรคภัยไข้เจ็บ ในเวลาเดียวกันก็อ้างว้างห่างไกลจากญาติพี่น้องสมาคมลับสมาคมแซ่อาจจะช่วยทดแทนความรู้สึกผูกพันกับถิ่นเกิด แต่แรงงานเหล่านี้ก็ถูกขูดรีดบังคับจากสมาคมลับด้วย ทั้งไม่สามารถไปหางานที่ใหม่ ไม่อาจขอค่าแรงเพิ่ม และงกสีกี้เต็มไปด้วยสิ่งล่อลวงให้กุลีต้องตกเป็นเสมือนแรงงานทาส ไม่ว่าจะป็น สุรา ผีน บ่อนการพนัน

4. ในส่วนของสังคมท้องถิ่น เดิมดินแดนแถบนี้มีผู้คนอยู่เบาบาง ชาวจีนอพยพกลายเป็นประชากรส่วนใหญ่ของท้องถิ่นและชาวจีนรวมกลุ่มกันเอง ประกอบกับความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยชาวท้องถิ่นมีน้อย สินค้าในการอุปโภคบริโภคที่สำคัญก็อาศัยการนำเข้าจากปีนังเพราะผลผลิตภายในพื้นที่มีน้อยเดิมก็ต้องอาศัยการนำเข้าอยู่แล้ว ทั้งสินค้าที่ชาวจีน

ต้องการก็แตกต่างกันออกไป ในส่วนของอำนาจท้องถิ่นแม้ชาวจีนต้องพึ่งพิงในแง่ของการขอสัมปทานที่ดิน เงินลงทุนและการขายสินแร่ แต่ชาวจีนก็มีอำนาจต่อรองสูงด้วยเป็นผู้ควบคุมแรงงานและอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองมากขึ้นตามเวลา เนื่องจากชาวจีนสามารถสะสมทุนและสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่หลากหลายกับขั้วอำนาจอื่นในแถบนี้ เช่น กลุ่มทุนและอั้งยี่ในสิงคโปร์มาลาญ กลุ่มพ่อค้าชาวตะวันตกและเจ้าอาณานิคม

สำหรับรัฐส่วนกลางก็ดำเนินนโยบายโดยผ่อนปรนกับชาวจีนมากด้วยความต้องการผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

สภาพสังคม เศรษฐกิจและการเมืองข้างต้นนี้ คือเงื่อนไขทางสังคมที่สนับสนุนการประกอบพิธีกรรมกินเจของชาวจีน ในส่วนของเงื่อนไขบุคคล นายเหมืองและสมาคมลับคือบุคคลสำคัญในการสนับสนุนศาลเจ้าและการประกอบพิธีกินเจและเป็นผู้ได้ประโยชน์จากการประกอบพิธีกรรมกินเจตามแบบเมืองจีนในเมืองไทย เพื่อสร้างความผูกพันระหว่างชาวจีนอพยพกับแผ่นดินแม่และราชวงศ์หมิง

ความหมายของกิวอ๋องในฐานะสัญลักษณ์หลักของพิธี

ตลอดเวลายาวนานที่ชาวจีนและลูกหลานประกอบพิธีกรรมกินเจ เงื่อนไขสังคมและบุคคลที่เกี่ยวข้องเปลี่ยนแปลงไปตามกระบวนการสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เป้าหมายที่คาดหวังจากพิธีกรรมก็เปลี่ยนแปลงไป เรื่องราวความหมายของสัญลักษณ์หลักในพิธีกรรมที่ได้รับนำมาใช้ก็แปรเปลี่ยนไปด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของบุคคลที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับบริบทของสังคม

สัญลักษณ์หลักจึงต้องครอบคลุมความหมายที่หลากหลาย กิวอ๋องซึ่งเป็นสัญลักษณ์หลักของพิธีกรรมกินเจประกอบด้วยด้านที่แสดงอารมณ์ สร้างพลังแรงจูงใจ และด้านมนทัศน์ทางอภิปรายที่กำหนดสำนักทางจิตวิญญาณ

1) ด้านของอารมณ์ พลังแรงจูงใจ เห็นได้จากเรื่องราวความจงรักภักดีและเสียสละชีวิตเพื่อกอบกู้ราชวงศ์หมิงของบัณฑิตทั้ง 9 ซึ่งเป็นภาคหนึ่งของกิวอ๋องตามตำนานจักรพรรดิทั้ง 9 สร้างอารมณ์ผูกพันกับแผ่นดินและราชวงศ์ สร้างความฮึกเหิมให้ชาวจีนอพยพและสมาคมลับ

ความสุขสบาย อำนาจวาสนาที่สูงส่ง และความเป็นอมตะของกิวอ๋องในฐานะเทพกษัตริย์ คือแรงจูงใจของการบำเพ็ญบารมีเพื่อชีวิตในอุดมคติและกษัตริย์ก็เป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจ พิธีกรรมทำให้ผู้เข้าร่วมรู้สึกใกล้ชิดกับศูนย์อำนาจซึ่งจะช่วยปกป้องคุ้มครอง และ

นำมาซึ่งความสุขสบายซึ่งอำนาจนั้นอำนาจให้ได้ ทดแทนความรู้สึกอ้างว้างอันเนื่องจากห่างไกลและไม่สามารถเข้าถึงศูนย์อำนาจทั้งของรัฐไทยและจีน

ในขณะที่เรื่องราวความเมตตาต่อสรรพสัตว์ของพระพุทธและพระโพธิสัตว์ สร้างความรู้สึกใกล้ชิดระหว่างสัญลักษณ์กับผู้เข้าร่วมพิธีที่สามารถพึงพิงขอความช่วยเหลือได้

ในส่วนนี้อาจจะตั้งข้อสังเกตได้ว่า ปัจจุบันเจ้าแม่กวนอิมมีความสำคัญมากขึ้นทุกที เป็นจุดเด่นของพิธีกรรมและเรียกผู้เข้าร่วมพิธีได้จำนวนมาก อาจจะมาจากภาพของความเมตตาของเจ้าแม่ที่ช่วยเหลือสรรพชีวิต และภาพของผู้หญิง ซึ่งเป็นมหาเมตตา อันเป็นภาพที่มีพลังต่อจิตใจมนุษย์ ผู้หวั่นไหวและอ่อนแอ

2) ด้านอภิปราย การหลุดพ้นจากกิเลส สำเร็จมรรคผล คือภาวะสูงสุดตามปรัชญาพุทธศาสนา การบำเพ็ญเมตตาบารมีของพระพุทธและโพธิสัตว์ทั้ง 9 ที่ยาวนานกว่าสี่หมื่นปี ก็เป็นแนวทางการปฏิบัติสำหรับผู้เข้าร่วมพิธีแสดงเป้าหมายในระดับอุดมคติ โดยมีเทพเจ้าต่าง ๆ ในพิธีเป็นสัญลักษณ์สนับสนุนการบำเพ็ญธรรมเพื่อสร้างบารมีซึ่งนี้ผู้เข้าร่วมก็สามารถปฏิบัติเพื่อสร้างบารมีและนำไปสู่สถานะที่สูงขึ้นได้เช่นกัน

คุณสมบัติสองด้านของสัญลักษณ์นี้ เทียบเคียงได้กับคุณสมบัติชั่วคราวความหมายสองชั่วคราวตามแนวคิดของ Turner ที่เสนอว่าสัญลักษณ์ในพิธีกรรมมีคุณสมบัติสำคัญ ๓ ประการคือ

ประการแรก ความเข้มข้น (condensation) ในพิธีกรรมสัญลักษณ์ของ กิวอ่องปรากฏให้เห็นตลอดเวลา ทั้งวัตถุสัญลักษณ์ที่สื่อถึงกิวอ่อง เช่น ตะเกียงแก้วดวง ห้องประทับ เกี้ยวประทับ และพฤติกรรมสัญลักษณ์ในพิธีรับพระ พิธีส่งพระ การนำพระออกเที่ยว(ออกโปรดสัตว์)

ประการที่สอง การรวมความหมายต่างๆเข้าด้วยกัน(unification) เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพของผู้เข้าร่วมพิธีซึ่งมีเป้าหมายร่วมกัน กิวอ่องจึงมีความหมายหลากหลาย ทั้งความหมายของการเป็นผู้จงรักภักดีที่จะกอบกู้ราชวงศ์หมิงในอดีต การเป็นเทพกษัตริย์ที่ครองไว้ซึ่งสมบัติชีวิตในอุดมคติ คือ ทรัพย์ อำนาจวาสนา ความเป็นอมตะ และการเป็นผู้ครองความบริสุทธิ์ส่งผลให้ดำรงอยู่ในสถานะที่สูงสุดเหนือเทพเจ้าอื่นๆ

ความหมายต่างๆของสัญลักษณ์ได้ตอบสนองต่อความต้องการนำพาผู้เข้าร่วมพิธีไปสู่เป้าหมายร่วมกัน ที่เปลี่ยนไปตามเวลาและกลุ่มสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

ประการที่สาม สัญลักษณ์มีคุณสมบัติของชั่วคราวความหมาย(polalization) ๒ ขั้วคือ ขั้วที่แสดงจริยธรรม(ideological pole) และชั่วคราวอารมณ์ความรู้สึก (sensory pole) ซึ่งเทียบเคียงได้กับสองด้านของสัญลักษณ์ดังกล่าวข้างต้น

ความหมายของสัญลักษณ์หลักคือกิวอ่องตลอดจนสัญลักษณ์ประกอบอื่นๆใน กระบวนพิธีกรรม ทั้งวัตถุสัญลักษณ์เช่น ไพมวงคล เครื่องเช่น ประทัด รูป และพฤติกรรม สัญลักษณ์ เช่นการทรงพระ สะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ของผู้ร่วมรังสรรค์พิธีกรรมขึ้นมา และ สัญลักษณ์ได้นำมาพาผู้เข้าร่วมพิธีสู่เป้าหมายที่ผู้เข้าร่วมพิธีคาดหวังจากกระบวนพิธีกรรม และคาดหมายจากสังคม ซึ่งมีหลายระดับและความเป้าหมายยังแตกต่างออกไปตามบริบทของ สังคมและเวลาที่เปลี่ยนไปด้วย

สัญลักษณ์ในพิธีกรรมสะท้อนให้เห็นอุดมคติของผู้เข้าร่วมพิธีที่ ให้ความสำคัญ กับ ทรัพย์สินเงินทอง อายุยืนยาว สุขภาพ ความเจริญก้าวหน้า และสะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ที่ให้คุณค่ากับความมั่งคั่ง ซึ่งช่วยให้ผู้ที่กตัญญูประสบความสำเร็จได้ครองชีวิตที่ใกล้เคียงชีวิตใน อุดมคติ ดังที่เชื่อว่า เมื่อพระเจ้าช่วยให้ทำมาค้าขึ้นก็ต้องตอบแทนหลายเท่าเพื่อให้โซคนั้นอยู่กับ ตนต่อไป การถือศีลกินเจก็เป็นการตอบแทนคุณของกิวอ่องผู้ดูแลธาตุทั้ง 5 ซึ่งจำเป็นต่อโลก นอกจากนี้สัญลักษณ์และกระบวนพิธีกรรมยังสะท้อนให้เห็นการแบ่งสถานะอย่างเข้มงวดและ ความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง และในขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นว่าการก้าวขึ้นไปสู่สถานะที่สูงขึ้นนั้น เปิดให้กับทุกคน เช่นเดียวกับที่กิวอ่องอยู่ในสถานะที่สูงสุด และผู้เข้าร่วมพิธีก็เลื่อนสถานะได้ โดยการถือความบริสุทธิ์

กล่าวในอีกด้านก็คือ อุดมคติและโลกทัศน์ของผู้รังสรรค์พิธีกรรม ได้รับการ ถ่ายทอดผ่านพิธีกรรมแผ่ขยายออกสู่กลุ่มผู้เข้าร่วมพิธีกรรม กำหนดเป้าหมายที่ผู้เข้าร่วมพิธี คาดหวัง ซึ่งมีอยู่หลายระดับ ทั้งเป้าหมายเฉพาะหน้า คือการหายจากเจ็บไข้ได้ป่วย ระดับ อุดมคติของชีวิตที่เป็นสุขในทางโลก และระดับสูงสุดคือการหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง

ส่วนความคาดหมายจากสังคมนั้น เมื่อพิธีกรรมสะท้อนหรือตอกย้ำคุณค่าของ สถานภาพที่แตกต่างกัน ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมก็คาดหมายให้สังคมได้รับรู้สถานภาพที่สูงของตน โดยผ่านพิธีกรรมนี้ เช่นจำนวนเงินบริจาค จำนวนประทัดที่จุดถวาย จำนวนเงินหรือเต่า ที่"กิว"จากพระ

ประเด็นที่น่าสังเกตก็คือระดับของเป้าหมายของผู้เข้าร่วมพิธีนั้นจะอยู่ที่เป้าหมายเฉพาะหน้า โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับเป้าหมายทางจริยธรรมนัก เป้าหมายทางจริยธรรมเป็นคำตอบจากโรงพรและเทศบาลที่อ้างว่าการสนับสนุนพิธีกินเจนั้นมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมด้านจริยธรรมของคนในชุมชน ในขณะที่จากการสังเกตกระบวนพิธีกรรมและการ สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมพิธี พบว่าสิ่งที่ผู้เข้าร่วมพิธีต้องการจากพิธีกรรมกินเจ ก็คือความสำเร็จทางการค้า หายจากเจ็บไข้ได้ป่วยเป็นสำคัญ เช่น เต่าที่เป็นสัญลักษณ์ของอายุยืน ก็ได้รับการเขียน คำว่าแก้ว แหวน เงินทองเติมลงไป ผู้มาร่วมพิธีก็หวังมากิวเต่าเพื่อเป็นสิริมงคล และปัจจุบัน ก็ได้พัฒนาเป็นการให้กิวเงินจากพระไปลงทุนทางการค้าเพื่อเป็นสิริมงคล

ร่างทรงนอกจากรักษาอาการเจ็บป่วยและสะเดาะเคราะห์แล้วยังทำนายอนาคตทางเศรษฐกิจ และการลงทุนอีกด้วย ในขณะที่เจ้าแม่กวณโณมก็มีความสำคัญมากขึ้นในพิธีในฐานะของเทพีการค้า กระทั่งกลายเป็นเทพเจ้าหลักของโรงพระสองในสามแห่ง ในขณะที่และโรงพระอีกหนึ่งโรงที่เหลือก็ต้องจัดห้องพิเศษให้

ความสนใจในผลเฉพาะหน้าทำให้แต่ละโรงพระซึ่งต้องแข่งขันกันเพื่อหาเงิน บริจาคสนับสนุน ต้องมุ่งแข่งขันกันที่ประโยชน์เฉพาะหน้าด้วย เช่น แสดงอิทธิปาฏิหาริย์เพื่อเรียกศรัทธา และการทรงเจ้าองค์ที่มีคนศรัทธามาก คือเจ้าแม่กวณโณม ทำให้โรงพระตลาดใต้ซึ่งไม่เคยใช้ร่างทรงผู้หญิงมาก่อน โดยกล่าวว่ายีนยีนไทจ้อ (ซึ่งเป็นเจ้าที่มีผู้ศรัทธามากประจำศาล และร่างทรงคือผู้จัดการศาล) ไม่นุญาติ ก็ต้องผ่อนปรนให้มีร่างทรงหญิงในที่สุด และเทพเจ้าซึ่งมีอยู่มากมายนับร้อยองค์ตามความเชื่อของจีน โดยแต่ละมีหน้าที่เฉพาะอย่าง เช่นเทพเจ้าแห่งยา เทพเจ้าแห่งสันติภาพ เทพเจ้าแห่งน้ำ เทพเจ้าแห่งดอกไม้ไฟ เทพเจ้าแห่งการทำเต้าหู้ ในเวลานี้หน้าที่เฉพาะอย่างของเทพเจ้าแต่ละองค์ไม่ได้รับการกล่าวถึง ทางโรงพระจะแจ้งว่าทุกองค์สามารถรักษาการเจ็บป่วยและให้โชคลาภทางการค้าได้ แม้ว่าเทพเจ้าหลายๆองค์จะเป็นทหารก็ตาม

ความเข้าใจปรากฏการณ์นี้อาจจะเริ่มต้นจาก กลุ่มผู้เข้าร่วมพิธีกรรมซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนเชื้อสายจีน และประกอบการค้า แม้จะมีบางส่วนเป็นข้าราชการหรือกลุ่มเกษตรกร รายย่อยที่เป็นคนท้องถิ่นบ้างแต่ก็มีจำนวนน้อย ด้วยเหตุผลที่ว่าลักษณะรวมของของผู้เข้าร่วมพิธีจึงไม่ค่อยแตกต่างจากผู้นับถือกวณโณมในงานเรื่องลัทธิพิธีกวณโณม ของนิตี เอียวศรีวงศ์ และในพิธีกินเจปัจจุบันร่างทรงเจ้าแม่กวณโณมก็มีผู้ศรัทธามากที่สุด ทั้งผู้มากินเจที่ตะกั่วป่าบางส่วนก็เป็นกลุ่มผู้ศรัทธาเจ้าแม่กวณโณมจากจังหวัดอื่นๆ เดินทางมา"พบ"เจ้าแม่ที่นี่ด้วยแรงดึงดูดความศักดิ์สิทธิ์ที่แสดงให้เห็นผ่านพิธีกรรมของที่นี่ ดังนั้นจึงจะได้หยิบยกเอาเหตุผลของการแพร่กระจายของลัทธิพิธีกวณโณม ที่นิตีได้อธิบายไว้มีพิจารณาเพื่อช่วยในการทำความเข้าใจดังนี้

๑)ลัทธิพิธีกวณโณมตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ตอบสนองต่อกลุ่มอาชีพทำมาค้าขาย ในยุคสมัยที่ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจระดับโลกและภูมิภาคเป็นไปอย่างรวดเร็ว การหาคำอธิบายเกี่ยวกับความสำเร็จหรือความล้มเหลวของกิจการค้าของตนเป็นเรื่องยุ่งยากและซับซ้อนเกินกว่าประสบการณ์ที่มีอยู่จะทำได้ หรือไม่ก็มีข้อมูลและมองเห็นความเชื่อมโยงของระบบเศรษฐกิจ แต่ระบบนั้นใหญ่มากส่งผลกระทบต่อตนโดยไม่สามารถควบคุมได้ การตัดสินใจบนสิ่งศักดิ์สิทธิ์อาจช่วยให้เกิดความสบายใจ หรือมั่นใจมากขึ้น(นิตี ๒๕๓๖)

คำอธิบายข้างต้นดูสอดคล้องกับกลุ่มผู้เข้าร่วมพิธีกินเจไม่น้อย ในฐานะเมืองชายขอบโลกทุนนิยม ผลผลิตของตะกั่วป่าที่ทำรายได้หลักในปัจจุบันคือ ยางพารา และกุ้งกุลาดำ ซึ่งอาศัยตลาดส่งออกเป็นหลัก ราคาขึ้นอยู่กับกลไกตลาดโลก ในขณะที่สภาพสินค้ามีความยืด

หยุดต่ำ สามารถลดหรือเพิ่มต้นทุนการผลิตได้อย่างรวดเร็วตามราคา ผู้ประกอบกิจการจึงอยู่ในฐานะตั้งรับและควบคุมความเป็นไปของผลตอบแทนได้น้อยมาก โดยเฉพาะการเลี้ยงกุ้งกุลาดำที่มีลงทุนสูงเป็นสินค้ามีชีวิตที่มีอัตราความเสี่ยงสูง การมาขอกู้กับพระ โดยติดสินบนจะให้ผลตอบแทนหลายเท่าตัว ก็ช่วยให้ผู้อยู่ในธุรกิจมีความผันผวนมีความมั่นใจมากขึ้น ทั้งพระยังช่วยทำนายอนาคตซึ่งเป็นแนวทางในการลงทุนอีกด้วย ประการสำคัญการกินเจกลายเป็นสินบนที่สำคัญ ผู้ที่หายจากเจ็บป่วย หรือทำการค้าได้ดีจะแก้บนด้วยการกินเจในปีต่อไป

๒) ชนชั้นกลางสัมพันธ์กับตลาดโดยตรง ทำให้ชนชั้นกลางสร้างโลกทัศน์ที่มีพื้นฐานอยู่บนความสัมพันธ์ในตลาด นั่นคือทุกอย่างมีมูลค่าแลกเปลี่ยนได้ จึงอาจเป็นไปได้ว่าโลกียสุขที่สำนักกวนอิมต่าง ๆ สัญญาจะให้ตามปรารถนาง่าย ๆ ด้วยการสวดมนต์หรือทำบุญหรือทำตามคำแนะนำของกวนอิมที่ประทับทรงหรือบางสำนักมีคำอธิบายความสำเร็จทางโลกียสุขในเชิงศีลธรรม ซึ่งมีลักษณะแบบพุทธไทย เรื่องการสั่งสมบุญบารมี แต่เลือกกันที่มุ่งผลตอบแทนในชาตินี้ แทนชาติหน้า เป็นการแลกเปลี่ยนที่สมเหตุสมผลในทัศนะชนชั้นกลาง

ในทำนองเดียวกันความสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าร่วมพิธีกับ"พระ"ก็เป็นการแลกเปลี่ยนอย่างชัดเจนโดยเฉพาะการกู้ ผู้กู้สัญญาจะให้ผลตอบแทนต่อ"พระ"เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆจนกว่า"พระ"จะพอใจรับช่วยเหลือตามที่ขอ ความช่วยเหลือจาก"พระ"จึงเป็นสิ่งที่มีความค่าแลกเปลี่ยนได้ และผู้เข้าร่วมพิธีกรรมก็เห็นแล้วว่าผลตอบแทนจากการร่วมพิธีนั้นสมเหตุสมผล เช่นถูกหวย หายป่วย การค้าดี ก็กินเจแลกเปลี่ยน ซึ่งมีระดับจำนวนวันที่แตกต่างกันอีกด้วยในการแลกเปลี่ยน ตั้งแต่ 3 วันขึ้นไปจนถึง 9 วันตลอดเทศกาลกินเจ

3) คำสอนทางศีลธรรมของสำนักกวนอิม เน้นเมตตากรุณาเป็นพิเศษแต่ไม่มีอะไรที่แตกต่างไปจากแก่นคำสอนในนิกายเถรวาทของไทย การเข้าวัดหรือเข้าสำนักกวนอิมไม่แตกต่างกันในแง่ของศีลธรรมแต่คนจำนวนมาเลือกเข้าตำหนักกวนอิม ด้วยกวนอิมตอบสนองต่อสิ่งที่ขาดไปในชีวิตทางศาสนาของคนในเมืองและมีการตีความเปลี่ยนจุดเน้นคำสอนของศาสนาเพื่อตอบสนองต่อปัญหาใหม่ๆที่ผู้คนในปัจจุบันเมืองเห็น ลัทธิพิธีกวนอิมยังตอบสนองต่อความต้องการชุมชนและการเข้าร่วมพิธีกรรมทำให้ผู้เข้าร่วมบรรลุถึงการรวมตัว (communion) กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือ พร้อมทั้งการรวมตัวกับเพื่อนมนุษย์ผู้อื่นที่อยู่ร่วมในพิธีกรรม ซึ่งธรรมชาติของมนุษย์เรียกร้องให้รวมตัวกับสิ่งอื่นโดยเฉพาะเพื่อนมนุษย์และสิ่งที่มนุษย์คิดว่าสูงส่งกว่าตัวเอง

ในพิธีกินเจความเชื่อเรื่องการลดกิเลสสร้างความบริสุทธิ์ก็ไม่ต่างจากคำสั่งสอนในวัด แต่ส่วนใหญ่ของคนที่ทำบุญวัน"เดือนสิบ"(วันสารทไทย ซึ่งเป็นประเพณีทางพุทธศาสนาที่สำคัญของภาคใต้)ในวัดตอนกลางวันของวันแรม 15 ค่ำเดือน 10 ไทย ก็ไปร่วมพิธียกเสาโกเต็งในเวลาหลังเที่ยงคืน ซึ่งเป็นวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 9 ของจีน ก็อาจจะมาจากการที่โรงพระได้

ปรับให้พิธีกินเจตอบสนองต่อความต้องการในชีวิตประจำวัน เช่นการตอบคำถามเรื่องการค้า การลงทุน ลูกหลาน และคือสาเหตุสำคัญที่ทำให้จำนวนผู้เข้าร่วมพิธีเพิ่มมากขึ้นตลอดเวลา เฉพาะโรงพระตลาดเหนือในปีที่ผ่านมามีผู้ลงชื่อกินเจกว่า 5000 คน เพิ่มขึ้นนับสิบเท่าจากระดับร้อยเมื่อประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา กลุ่มคนที่เข้าร่วมพิธีมิได้มีเพียงแต่ภายในอำเภอ หรือจังหวัดเท่านั้นแต่มีจำนวนมากที่เดินทางมาจากต่างจังหวัดทั้งใกล้และไกลรวมทั้งจาก กรุงเทพฯซึ่งมีอยู่จำนวนมากไม่น้อย

ในระหว่างกระบวนการพิธีกรรมกินเจ ในขั้นตอนต่างๆเช่นการสะเดาะเคราะห์ การรับส่งพระเป็นโอกาสที่ผู้เข้าร่วมพิธีได้พบปะกัน ถ่ายทอดเรื่องราวระหว่างกันให้ฟัง เสมือน ผู้ร่วมชะตากรรมทั้งในฐานะคนป่วย คนลงทุนทางการค้า และในกระบวนการเช่นกันผู้เข้าร่วมก็ได้รวมตัวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยเข้าถึงมากกว่าพิธีกรรมของศาสนาพุทธ ซึ่งวางพระพุทธรูปไว้ตำแหน่งสูงส่งมนุษย์เข้าได้พระองค์โดยตรงไม่ได้ ยกเว้นผ่านธรรมะของพระองค์ซึ่งเป็นเรื่องยากสำหรับปุถุชนทั่วไป และความต้องการใกล้ชิดสิ่งศักดิ์สิทธิ์นี้ทำให้ไสยศาสตร์เฟื่องฟูซึ่งไสยศาสตร์ในพิธีกินเจก็มีพื้นที่ในช่องว่างของไสยศาสตร์ไทยที่เป็นไสยศาสตร์ของชาวนา และนักรบ ไม่มีไสยศาสตร์ของพ่อค้า

ผลกระทบต่อศาสนาพุทธในวัดไทยก็คือ "ลัทธิพิธีและลัทธิความเชื่อที่แทบจะหาเนื้อหาทางศีลธรรมไม่ได้แพร่จากนอกวัดกลับเข้าไปสู่วัด เพราะวัดตั้งอยู่ในสังคมเมื่อสังคมเรียกร้องไสยศาสตร์วัดก็ต้องยอมรับไสยศาสตร์ของสังคมอย่างดิบดีๆ สะท้อนให้เห็นพลังของวัดที่ปรับไสยศาสตร์ให้สอดคล้องเชื่อมโยงกับศีลธรรมของพุทธศาสนาอ่อนแอลง ศาสนาจึงขาดมิติของปรมัตถธรรมและศีลธรรมเหลือแต่เทคโนโลยีสำหรับแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวันและ กิจกรรมเพื่อการยอมรับของสังคม"(นิธิ 2536)

พิธีกรรมกินเจก็มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกัน กลายเป็นเทคโนโลยีในการแก้ปัญหา และโรงพระเองก็ต้องแข่งขันการเรียกศรัทธาเพื่อหาเงินบริจาค ก็ถูกผลักดันให้มุ่งเน้นไปที่เป้าหมายทางโลกียสุขเสียมากกว่าเป้าหมายทางจริยธรรม แม้ว่าพิธีกรรมกินเจจะมีสัญลักษณ์ที่ช่วยเชื่อมโยงไสยศาสตร์กับศีลธรรมของพุทธศาสนาแบบมหายาน แต่การอธิบายก็มุ่งเน้นการปฏิบัติดีเพื่อผลในอนาคตอันใกล้ มากกว่าเป้าหมายในอุดมคติ และปัญหาการเป็นด้านหลักของไสยศาสตร์เพิ่มมากขึ้นด้วยเป้าหมายเรื่องการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นเป้าหมายที่ใส่เข้ามาโดยผ่านปกครองท้องถิ่น สิ่งที่สะท้อนให้เห็นนัยยะทางศีลธรรมที่อ่อนแอลง ก็คือจำนวนร่างทรงที่เพิ่มมากขึ้น และทางโรงพระเห็นว่า"ไม่สามารถควบคุมได้ พวกนี้เขาก็บอกต่อกันบอกพรรคพวกว่าที่ไหนมีศาล ก็มีคนทรงจากที่อื่นมากขึ้น บางทีเราก็ไม่รู้ล่วงหน้า เขาก็เดินมาบอกว่ามาขออยู่ด้วย คนทรงบางคนมาก็ไม่ได้มาขอ มาบอกแต่มาจับเพื่อน เราก็มั่วว่ะอะไร บางคนบางที่เขาทำตัวไม่ดี เช่น เม้าเหล่าเราก็ต้องดูแล ถ้าก่อความเดือดร้อนมาก เสียชื่อก็ต้องไล่

เคยมีไล่ต้อนทรงอยู่เอารูปมัดเป็นกำเดินไปก็จี๋หลังไปทนได้ก็ทนไป เขาอยากลองดีถึงมาทำ
 อย่างนี้ทนไม่ได้ก็หนีไป”(สัมภาษณ์เชิงผู้จัดการโรงพระตลาดเหนือ, 13 กุมภาพันธ์ 2541) นอก
 จากร่างทรงจำนวนมากแล้วยังมีร่างทรงเด็กอายุ 11 ปี ใช้เหล็กแหลมเสียบปากอีกด้วย

พิธีกรรมกินเจและความเป็นจีน ความเป็นไทย

ด้วยพิธีกรรมกินเจเริ่มต้นขึ้นโดยชาวจีนประเด็นหนึ่งที่จำเป็นต้องกล่าวถึงก็คือ
 ความเป็นจีนและความเป็นไทย

ความเข้าใจเรื่องความสัมพันธ์ชาติพันธุ์ไทย-จีนในสังคมไทยนั้น ถูกครอบงำ
 ด้วยแนวทฤษฎี Assimilation ของ Skinner ที่ว่าชาวจีนในประเทศไทยได้ถูกกลืนกลายเป็น
 สังคมและวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งรุ่นหลานและเหลนของชาวจีนที่อพยพเข้ามา
 (Third and Fourth Generation) ทั้งนี้โดยเหตุที่สังคมไทยมีลักษณะเอื้ออำนวยต่อการผสม
 สานกลืนกลายเป็นในแง่วัฒนธรรม ศาสนา และลักษณะทางรูปพรรณ สีผิว ประกอบกับ
 นโยบายรัฐบาลในเรื่องชนกลุ่มน้อยก็เอื้ออำนวยและกดดันให้ชาวจีนเต็มใจและจำเป็นต้องผสม
 เข้าสู่สังคมและวัฒนธรรมไทย ยิ่งกว่านั้น Skinner ยังได้เสนอเชิงพยากรณ์ว่า ในเวลาไม่นาน
 นักเมื่อจำนวนชาวจีนอพยพลดน้อยลงอันเป็นผลจากความชราของผู้อพยพรุ่นเดิมๆ และ
 นโยบายลดจำนวนผู้อพยพชาวจีนของรัฐบาลไทย ชุมชนจีนในไทยจะสลายตัวและถูกกลืนกลายเป็น
 เข้าสู่สังคมและวัฒนธรรมไทย ในที่สุด แต่ 30 ปีให้หลังชุมชนหลายแห่งในประเทศไทยยังคง
 รักษารูปแบบบางประการทางวัฒนธรรมจีนอย่างเหนียวแน่น แม้ในทางสังคมจะสามารถผสม
 ผสมอยู่ร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสังคมไทย กลุ่มชาติพันธุ์จีนรุ่นหลังเหล่านี้ในบาง
 สถานการณ์สังคมยังคงระบุชาติพันธุ์ตนเองว่าเป็นชาวจีนแม้จะมีสัญชาติทางกฎหมายเป็น
 ราษฎรไทย (พรชัย 2531:50)

ข้อเสนอที่แตกต่างออกไปจากแนวคิดเรื่องการผสมกลมกลืนก็คือ ข้อเสนอที่ว่า
 ความแตกต่างที่ลดน้อยลงของกลุ่มชาติพันธุ์ย่อยในประเทศไทย อาจเป็นผลจากการ
 เปลี่ยนแปลงทางสังคม 2 ประการ ประการหนึ่งเป็นผลของการพัฒนาประเทศซึ่งถูกวางเงื่อนไข
 โดย Westernization, Modernization, Industrialization และ Cosmopolitanism ทั้งชาวไทย
 สยาม ไทยลาว ไทยยวน และลูกหลานจีน ต่างเดินทางร่วมชะตากรรมเดียวกัน ไปสู่จุดหมาย
 ปลายทางเดียวกัน คือการเป็นประชากรของสังคมไทย"ประเทศไทย"ยุคใหม่ แต่ไม่ใช่ว่าละทิ้ง
 แบบแผนประเพณีดั้งเดิมทั้งหมด เฉพาะวิถีชีวิตบางส่วนบางระดับที่ถูกพลวัตพลังการ
 เปลี่ยนแปลงให้แลดูเป็นเอกภาพคล้ายคลึงกัน ประการที่สอง อาจพิจารณาได้ว่าเป็นผลจากการ
 ผสมกลมกลืนทางสังคมและวัฒนธรรม (Acculturation) ในหมู่กลุ่มชาติพันธุ์ย่อยต่างๆ มี
 ลักษณะใกล้เคียงสังคม"มากบรรทัดฐานหลายวัฒนธรรม"(Multi-Standard, Multi-Cultural Society)
 บัจเจกบุคคลดูจะมีเสรีภาพในการเลือกใช้แบบแผนวัฒนธรรมบรรทัดฐานทางสังคมชุดใดก็ได้

สุดแต่จะสำเร็จในประโยชน์ของตน และสังคมส่วนรวมหรือสังคมในระดับกลุ่มชาติพันธุ์ย่อย ก็มี
ได้มีปฏิกริยาต่อต้านรุนแรงอย่างใด (เพ็งอ้าง : 61-62)

บนฐานความคิดที่ว่า ประสบการณ์ต่อสภาพเศรษฐกิจสังคมและการเมืองท้องถิ่นที่แตกต่างกัน ผลกระทบและแรงกดดันจากรัฐบาลในส่วนกลางที่ไม่เท่ากัน ส่งผลที่ต่างกัน
ในพัฒนาการทางวัฒนธรรม ในความสำนึกทางชาติพันธุ์ (อ้างแล้ว :57) ลักษณะเด่นของชาว
จีนในตะกั่วป่าที่แตกต่างออกไปจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศไทยก็คือ ส่วนใหญ่เป็นจีนฮกเกี้ยน
และอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ส่งผลให้มีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและการเมืองเหนือกว่ากลุ่มชาติ
พันธุ์อื่น (แม้กระทั่งกลุ่มอำนาจท้องถิ่นเดิม คือ ตระกูล ณ นคร ก็หมดอำนาจไปภายหลังยุค
เจ้าภาชีนายอากร และความเข้มแข็งของสมาคมลับ ทำให้ชาวจีนมีอำนาจต่อรองสูงกับตัวแทน
รัฐบาลกลางที่เข้ามาปกครองท้องถิ่นเสมอมา) อาจเป็นด้วยความเข้มแข็งขององค์กรชาวจีน
เองที่ทำให้ชาวจีนกลุ่มนี้ผูกพันกับการเมืองของจีนมากกว่าที่จะผสมเข้ากับสังคมไทย ดังเห็น
ได้จากกรณีการให้ความช่วยเหลือต่อ ดร.ซุนยัตเซ็น ของชาวจีนแคะและจีนฮกเกี้ยนในภาคใต้
ในขณะที่เขาไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวจีนแต้จิ๋วในกรุงเทพฯ ซึ่งเขาเห็นว่าชาวจีนแต้จิ๋วในกรุง
เทพนั้นเข้าพวกกับพระเจ้าแผ่นดินสยาม(ภูวดล2531:54-55) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะชาวจีนแต้จิ๋ว
สามารถเข้าถึงอำนาจรัฐส่วนกลาง ในขณะที่ชาวจีนแคะและฮกเกี้ยนอยู่มณฑลชายขอบ ห่าง
ไกลอำนาจรัฐส่วนกลางและจำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์กับศูนย์อำนาจที่หลากหลายรวมทั้ง
จีนแผ่นดินใหญ่ ดังนั้นเมื่อคณะปฏิวัติได้ยกธงประกาศการปฏิวัติที่บู๊เชียงได้รับความสำเร็จอย่าง
งดงามใน วันที่ 19 เดือน 8 ปีชิงไห่ ในราชวงศ์ชิง หรือตรงกับวันที่ 10 ตุลาคม ค.ศ.1911
และถือเอาวันที่ 10 เดือนตุลาคมเป็นวันชาติของจีน เรียกว่าเทศกาลคู่สิบ(ป.ดำเกิง 2515: 161)
นั้น ชาวจีนในตะกั่วป่าก็มีพิธีจัดขบวนแห่ฉลองวันชาติจีนเช่นกัน (สัมภาษณ์นายป่า ดอกไม้
,2มกราคม2541)

เมื่อรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามดำเนินนโยบายชาตินิยม ส่งผลให้ชาวจีน
และลูกหลานจีนในตะกั่วป่าต้องเปลี่ยนนามสกุลเพื่อความสะดวกในการติดต่อราชการและ
รักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โรงเรียนจีนซึ่งเป็นโรงเรียนสำคัญในแถบนี้กระทั่งลูกหลานจีน
ในภูเก็ตก็ต้องมาเข้าเรียนก่อนไปเรียนต่อที่ปิ้ง ถูกสั่งปิดผู้จัดการโรงเรียนถูกเนรเทศ ภายได้
สถานการณ์เช่นนี้เอกสารทั้งหมดของโรงเรียนถูกทำลาย เพื่อมิให้มีข้อผิดพลาดใดที่จําหน่ายมา
สู่ชาวจีน "เป็นที่มาของคำว่า เรียบร้อยโรงเรียนจีน คือเรียบร้อยจริงๆไม่มีข้อผิดพลาดแม้แต่ชนิด
เดียว"(สัมภาษณ์ภูษิต คงเดิม อาจารย์ใหญ่โรงเรียนเต้าหมิง,) สะท้อนให้เห็นความกดดันต่อ
ชาวจีน แต่ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้พิธีกรรมกินเจก็ยังจัดขึ้นเหมือนเดิม บ่งบอกอำนาจต่อรอง
ของชาวจีน

แม้ปัจจุบันเงื่อนไขทางสังคมทำให้มีการปรับเปลี่ยนพิธีกรรมกินเจ โดยเฉพาะสัญลักษณ์หลักให้สอดคล้องกับความเป็นไทย เช่นการอัญชันนารื่องพุทธรูปและโพธิสัตว์ทั้ง 9 การกำหนดชื่อพุทธรูปและโพธิสัตว์เป็นภาษาไทย เพื่อแสดงความเป็น"พุทธ"และเป็น"ไทย"ของพิธีให้เกิดการยอมรับ เช่นเดียวกับลูกหลานจีนในตะกั่วป่าที่เปลี่ยนชื่อแซ่กลายเป็นไทยหมดแล้ว โรงเรียนจีนก็เลิกสอนภาษาจีน เพราะไม่มีครูคนที่รู้ภาษาจีนเขียนอ่านได้ก็เหลือน้อยมาก แม้แต่เจ้าหน้าที่ของโรงพระ หรือฮวดซูผู้ประกอบพิธีกินเจก็พอพูดภาษาจีนได้บ้างเท่านั้น คำสวดใช้การท่องเอา และร่างทรงพูดภาษาจีนก็จริงแต่เป็น"ภาษาจีนของพระ" ซึ่งคนรู้ภาษาจีนก็ฟังไม่รู้เรื่อง

แต่พวกเขา ลูกหลานจีนก็ไม่ใช่คนไทย อาจเป็นด้วยการพัฒนาที่มีตะวันตกเป็นต้นแบบทำให้ชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในสังคมไทยไม่แตกต่างกัน หรือพวกเขาเลือกจะแสดงความเป็นจีนและความเป็นไทยตามสถานการณ์ที่ก่อประโยชน์ แต่พิธีกรรมกินเจที่สืบทอดกันมายาวนานของลูกหลานจีนในตะกั่วป่านี้ อาจจะมีอะไรบางอย่าง เช่นว่า พวกเขาไม่อาจเป็นแบบตะวันตกได้โดยสมบูรณ์ กล่าวคือพวกเขาไม่ได้พัฒนาไปตามเส้นทางที่เป็นตะวันตกมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งตีความได้ว่าเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น ลูกหลานจีนรุ่นใหม่ยังคงเข้าร่วมพิธีกินเจอย่างกระตือรือร้น พวกเขาบางคนเป็นลูกพระถึงไปอยู่ที่อื่นต้องกลับบ้านมากินเจทุกปีไม่เช่นนั้นพระจะลงโทษ และการที่ลูกหลานจีนที่อยู่ต่างจังหวัดและโดยเฉพาะจำนวนมากออกไปทำงานและเรียนหนังสือในกรุงเทพฯ กลับมาร่วมพิธีกินเจนั้น เป็นไปได้หรือไม่ว่าพวกเขาสามารถเปิดเผยความเป็นจีน ที่เขาจำต้องปกปิดมันไว้ การครอบงำของการสร้างความเป็น"ไทย" ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยตามนโยบายชาตินิยมแบบนิยมเชื้อชาติ โดยปริยายทำให้วัฒนธรรมไทยตามนิยมของชนชั้นนำไทยอยู่เหนือวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ และการสร้างความเป็นเอกภาพโดยยกเอาเชื้อชาติและวัฒนธรรมหนึ่งขึ้นมาและกดกลบเชื้อชาติและวัฒนธรรมอื่นๆไม่เป็นจริง และพวกเขา ลูกหลานจีนในเมืองไทยก็แตกต่างจากชาวจีนในแผ่นดินใหญ่หรือชาวจีนโพ้นทะเลอื่นๆ "ด้วยร่วมอยู่ในประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ไทยมากกว่าที่จะร่วมกับประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ของจีน" (นิธิ2536:8) ภาวะเช่นนี้ลูกหลานจีนไม่อาจรู้จักมั่นใจและภูมิใจในความเป็นตัวของตัวเอง

อย่างไรก็ตามความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลังเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 การเคลื่อนไหวของกลุ่มชนชั้นกลางซึ่งส่วนใหญ่เป็นลูกหลานจีน ส่งผลให้เกิดการตื่นตัวสนใจวัฒนธรรมจีน จึงเป็นที่แปลกใจสำหรับหลานสาวของ ดร.ชุนยัดเซ็นที่เข้ามาเมืองไทยเมื่อต้นเดือนมีนาคม 2541 นี้ เธอได้รับความสนใจมีผู้คนเข้าฟังเธอพูดล้นหลามอย่างที่เธอไม่เคยคาดคิดมาก่อน ในขณะที่หนังสือตั้งนั่งเกี้ยว ของจิตรรา ก่อหนันทเกียรติ พิมพ์ใหม่เป็นครั้งที่ 17 และหนังสือเกี่ยวกับวัฒนธรรมจีนเล่มอื่นก็ผู้เขียนคนเดียวกันก็ตีพิมพ์ซ้ำตลอดเวลา ด้วยอำนาจทาง

เศรษฐกิจและอำนาจต่อรองทางการเมืองของลูกหลานจีน พวกเขากำลังถ่างช่องว่างเข้าไปมีบทบาทในการกำหนดความเป็นไทยที่ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะความเป็นไทยตามแบบชนชั้นนำไทยในอดีต และวัฒนธรรมจีนกำลังได้รับการฟื้นคืนชีพ

พิธีกรรมกินเจเสมือนหนึ่งแคปซูลที่ห่อหุ้มค่านิยมความเชื่อของคนจีนส่งผ่านกาลเวลามายังลูกหลานให้ได้หยิบยกดัดแปลงควยใช้ในเวลาและบริบททางสังคมที่เหมาะสม